

Konumlu Bilmemenin Feminist Epistemolojisine Doğru: Erkek
Özneler Erkek Şiddetini Nasıl ve Neden Bilmezler?

İlkay Özküralıplı

Feminist Tahayyül, 7(1): 44-70.
(Araştırma Makalesi)

<https://doi.org/10.57193/FeminTa.2026.44>

Konumlu Bilmemenin Feminist Epistemolojisine Doğru: Erkek Özneler Erkek Şiddetini Nasıl ve Neden Bilmezler?

İlkay Özküralıplı¹

Öz

Erkek şiddeti mağdurlar için korku ve korunmaya dayalı yaygın bir gerçeklikken, erkek özne için *konumlu bir bilmeme* söz konusudur. Bu çalışmada, erkek öznenin erkek şiddetine dair sistematik epistemik başarısızlığını araştırıyorum. Erkek şiddetinin epistemolojisi sadece mağduruyla sınırlı değildir; failleriyle süregelen bu sistematik cehaletle normalleştirilir. Bu felsefi analizde, feminist epistemolojinin dönüştürücü gücünü işe koşarak odağı mağdurun bilmesinden ayrıcalıklı erkek öznenin nasıl ve neden bilmediğı sorusuna kaydırıyorum. Erkek şiddeti epistemolojisinde cinsiyetli konumları ve *konumlu bilmemenin* dinamiklerini Metis miti ve ondan türetilmiş bedenli bir bilme biçimi olarak *metis* kavramından yararlanarak tartışıyorum. Erkek özne ve erkek şiddetini bilmeme arasındaki ayrıcalıklı ilişkiyi ifşa ederek; feminist epistemolojiyi erkek özne için suçluluktan sorumlu bir utanca geçebileceğı bir etik/politik dönüşüm zemini olarak yeniden konumlandırmayı hedefliyorum.

Anahtar Kelimeler: feminist epistemoloji, konumlu bilmeme, erkek şiddeti, epistemik başarısızlık, sorumlu utanç

¹ Doç. Dr., İstanbul Beykent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
ilkay.ozkuralpli@gmail.com
Orcid: 0000-0002-1310-6037
Makale Geliş Tarihi: 31.10.2025
Makale Kabul Tarihi: 20.01.2026

Towards a Feminist Epistemology of Situated Ignorance: How and Why Do Male Subjects Not Know Men's Violence?

İlkay Özküralpli

Abstract

While men's violence is a reality grounded in fear for victims, a state of *situated ignorance* exists for the male subject. This article investigates the systematic epistemic failure of the male subject regarding men's violence. This violence is normalized through a systematic ignorance that extends beyond its direct perpetrators. I expand the focus of this philosophical analysis from the victim's knowledge to the question of how, and why the privileged subject does not know. Grounded in feminist epistemology, I draw upon the mythology of Metis and concept of *metis* -as an embodied form of knowing- to explain the gendered dynamics of this situated ignorance. By exposing the privileged relationship between male subjects and the ignorance of men's violence, I aim to reposition feminist epistemology as a ground for ethical transformation, enabling the male subject to transition from guilt to a responsible shame.

Keywords: feminist epistemology, situated ignorance, violence of men, epistemic failure, responsible shame

Giriş

Erkek özne ve şiddet ilişkisi en yaygın ve doğallaştırılmış “normal” bilgilerinden biridir. Natrans erkekler bu şiddetin türlü biçimlerini bir yandan gururla sahiplenerek bu şedit imajdan rahatsız olmazken bir yandan da ilk fırsatta “her erkek değil” şiarıyla kendilerini sorumluluktan bertaraf ederler. Ne zaman bu şiddet, mağdurunun sesinden kendilerine sorun edilerek dillendirilmeye başlar; o zaman da *bilmezler*. Erkeklerle tacizin, tecavüzün ne olduğu örneklerle anlatılmaya çalışılır ya da hayır’ın hayır demek olduğu konusunda ısrar edilir. Erkek aklın hâlâ hakimiyetini sürdürdüğü bu dünyada, rasyonellik ve nesnellik iddiasıyla felsefe ve bilim alanında tahakküm kuran erkek öznelerin, zihinsel kapasitesinde herhangi bir deformasyonu olmayan bir insan öznenin bu sistematik cehaleti nasıl anlamlandırılabilir? Bu soruların cevabı için, erkek öznelerin cinsiyetleri açısından, tıpkı beyazlar gibi, üstün bir grup olarak görüldüğünü hatırlamak gerekir. Bu “üstün gruplara” has bilmeme ayrıcalığı, bilginin yokluğundan kaynaklanmayan aksine aktif bir biçimde bilgiye karşı ilgisiz kalarak inşa edilen bir *cehalet epistemolojisi*² ile açıklanır (Sullivan ve Tuana, 2007: 1-3). Bu çalışmada ise bu ayrıcalıklı cehalet epistemolojisini, literatürdeki ırk ve ırkçılık odağından farklı olarak (Mills, 1999), cinsiyetin³ ayrıcalıklı özneleri olan erkekler ve erkek şiddeti bilgisi odağında ele alıyorum. Donna Haraway’in konumlu bilgi (*situated knowledge*) kavramsallaştırmasından hareketle (1988), *konumlu bilmeme (situated ignorance)* olarak ifade ettiğim erkek öznenin sistematik epistemik “başarısızlığı” feminist epistemolojiyle nasıl

² Mills ırksal sözleşmenin (*racial contract*) ayrıcalıklı beyaz imzacıları için cehalet epistemolojisini (*epistemology of ignorance*) “(psikolojik ve sosyal olarak işlevsel olan) yerel ve küresel bilişsel işlev bozukluklarından oluşan belirli bir örüntü” (1999: 18) olarak tanımlar. Buna göre, beyazların kendi kurdukları dünyanın toplumsal gerçeklikleri kendilerine şeffaf değildir. Bu cehalet epistemolojisinin içeriğini “beyazların ırkla ilgili meselelerdeki yanlış anlama, yanlış temsil, kaçınma ve kendini kandırması” oluşturur. Bu bilişsel model, yapısal bir körlük biçiminde beyazların sömürgeleştirme pratiklerini sürdürmesi ve yeniden üretmesi için gerekli olan ayrıcalıklı “etik bir ekonomidir” (1999: 19).

³ Biyolojik cinsiyet olarak bahsedilen anatomik özellikler tarihsel ve kültürel inşalardır; dolayısıyla biyolojik cinsiyet de aslında bir toplumsal cinsiyettir (Butler, 2010: 50-53). Sex’i biyolojik cinsiyet, gender’ı ise toplumsal cinsiyet olarak kullanmak hem cinsiyetin doğal ve değiştirilemez olduğu algısını hem de toplumsal olan cinsiyete neden olan bir biyolojik cinsiyetimiz olduğu iddiasını besler. Bu da transların bu ikiliğin yarığına düşürülerek varoluşlarının tanınmamasına sebep olan söylemi besler. Bu yüzden, çalışmada *gender* kavramını *cinsiyet* olarak karşılamam bilinçli bir tercihtir. Ayrıntılı tartışma için bkz. Özküralpli, 2023: 29-30.

açıklanabilir? Feminist epistemolojinin özellikle kadın öznenin deneyimi ve bilgisine dair dönüştürücü gücüyle (Langton, 2000) ördüğüm bu çalışmanın mevcut feminist epistemolojisi tartışmalarına katkısı, erkek şiddeti epistemolojisini mağdurunun bilmesinden ayrıcalıklı öznenin nasıl ve neden bilmediğine genişletmesidir. Erkek şiddeti⁴ sadece mağduruna özgü bir epistemolojiyle kurulmaz. Erkek özne doğrudan fail olmasa dahi, bu sistematik cehaleti sürdürerek şiddetin normalleştirilmesini yeniden üretir. Erkekler ve erkek şiddetini bilmeme arasındaki bu ayrıcalıklı ilişkiyi ifşa ederek, feminist epistemolojiyi erkek özne için suçluluktan sorumlu bir utanca geçebileceği bir etik/politik dönüşüm zemini olarak yeniden konumlandırmayı hedefliyorum. Bu teorik müdahale zeminini, dünyayı feminist bir bilmeden hareketle tedirgin ve huzursuz biçimde anlamlandıran bir özne olarak, Pippa Bacca ile karşılaşma anımda buluyorum.

...

Yıl 2022. Evdeyim, elimde kumanda. Ekranda bir gelin var, altta I'm in Love with Pippa Bacca [Pippa Bacca'ya Aşığı] yazıyor. Aklımdan şunlar geçiyor: Bu kadının bir adını biliyorum bir de onun bir erkek tarafından Türkiye'de otostop çekerken tecavüz edilip öldürüldüğünü; adını da bu yüzden biliyorum zaten. Böyle evde otururken giriverir erkek şiddeti bilgisi hayatınıza, eğer hâlihazırda evinizde değilse. O da anıt sayaçtaki yüzlerce isimden sadece biri; hikâyesi bu bedenli yaşamlara kendini şiddetle ve şiddet olarak dayatan

⁴ Erkek şiddetini kadınlara, lubunyalara, çocuklara, erkeklere, hayvanlara, yaşama ve kendilerine yönelik her türlü patriyarkal şiddet olarak tanımlıyorum. Bu çalışmada, kadınlara (cis ve trans) yönelik erkek şiddeti öne çıkacaktır. "Eril şiddet", "kadına karşı şiddet" ya da "toksik erkeklik" gibi terimleri tercih etmememin sebebi, Jeff Hearn'ü takiben (1998) şiddeti doğrudan erkek özneye atfetme kesinliğimdir. Şiddet, biyolojik ya da kaçınılmaz değildir. Aksine patriyarka tarafından bir araç olarak cinsiyetli erkek özneye hem ayrıcalıklı toplumsal bir konum verir hem de onu sakatlar. Şiddetin öznesinden, eyleyeninden bağımsız bir cinsiyeti yoktur. Farklı cinsiyetli öznelerin de şiddet kapasitesi vardır ve fakat cinsiyet söz konusu olduğunda hiçbiri sistematik ve yapısal değildir. Erkek özne kullanımı ise bir kişiye ya da özelliğe işaret etmez; erkek özne patriyarkanın cis-heteronormatif ikili cinsiyet sistemindeki erkek ve kadın dikotomisinde yer alan birincil özne konumuna işaret eder. Bir özne konumu farklı öznellikler tarafından edimsel bir biçimde düzensizleştirilebilir. Bu düzensizleştirme patriyarkal sistemin normlarıyla hizasını bozabilir. Erkek özne ile bahsettiğim, hizası ve düzeni bozulmamış normatif konumlardır.

erkekler tarafından bitirilmiş kadınlardan. Peki ya bu erkeklerin hikâyeleri? Bu erkek şiddeti onların hikâyesine de dahil değil mi? Basıyorum kumandanın tuşuna. Amatör bir kamera çekimiyle başlıyor belgesel. Ekranda gelinliğe benzer süslü bir nişan elbisesi içinde bir kadın, yanında bir damatla birlikte bir evden çıkıyor. Kameranın arkasından gelen bir ses duyuyorum: “Gelin kimi bekliyor? Ha? Gelini koyvermen, he.” Bu yüz­süz sesin kime ait olduğunu bilmiyorum. Belgesel Pippa’yı ve Brides on Tour performansını anlatıyor, tanıklıklarla ve Pippa’nın kamerasından görüntülerle. Son sahnelerde, Pippa’ya tecavüz edip, onu öldüren katil ve tecavüzcünün aynı zamanda onun kamerasını çaldığını öğreniyorum ve açılış sahnesindeki görüntülerin bu çalıntı kamerayla çekildiğini (Manetti, 2019). “Gelini koyvermen” diyen ses, bir gelini koyvermemiş tecavüzcü, katil, hırsız bir erkeğe aitmiş. Dehşet! Bu dehşeti dinliyorum, bu kez de bir dehşetsizlik duyuyorum “feminist kulaklarım” (Ahmed, 2021: 6). Yine dehşet! Neden?

Pippa’nın haberini duymamla belgeseli izlemem arasında yaklaşık on beş yıl var. Haberi duyduğumda lisans öğrencisiydim. Nasıl ve nerede duydum, ne tepki verdim çok hatırlamıyorum. Ama şunu biliyorum, gayet sıradan, “hayatının önemli bir kısmını sessiz sedasız ve stratejik biçimde tecavüze uğramamaya çalışarak geçiren” (Solnit, 2022: 166) bir kadın olarak bu dünyada güvende olmadığım mesajını bir kez daha almıştım. Aradaki yıllarda bir feministe dönüştüm; fakat tecavüze uğramama çabamda değişen bir şey olmadı. Artık deneyimlerim, dinlediğim ve okuduğum hikâyeler, bu dünyada nasıl var olmam gerektiğine dair aldığım örtük ya da açık mesajlar ve bunlarla nasıl başa çıkabileceğimin bilgisi dışında; oldukça rasyonel istatistiklerden ve onların defalarca varlığını kanıtladığı erkek şiddetinin yapısallığından da haberdarım. Erkek şiddetinin feminist epistemolojisini haiz olmadan önce yaşamımı biçimlendirdiğim bu maddi gerçeğin toplumsal epistemolojisiyle yine ilişkiliydim. Zira bu bilgi, bu toplumsallıkla ilişkili herkes için zorunlu bir bilgi; kimisi için bir yaşamda kalma bilgisi, kimisi için ise üzerinde düşünölmeye gerek olmayan normal bir bilgi. Buna rağmen, ekrandan duyduğum “Gelini koyvermen” diyen sesin, gelini koyvermemiş bir adam olduğunu ve bunu gelini koyvermediğini bilerek söylemesi beni dehşete düşürüyor. Bir erkek “bana bir kadına tecavüz etme ve onu öldürme

fırsatı vermeyin” diyor adeta, bu fırsat verildiğinde ondan yararlanmış olduğunu bilerek. Utanmadan. Bir kadının yalnız başına, ne giydiğini, nerede olduğunu önemsemeden otostop çekmesi onun için bir fırsat; hem öldürüp tecavüz edebilme hem çalabilme, üzerine bir de bu fırsatı dile getirebilme fırsatı. Burası işte dehşetin geldiği an. Burası “Bu nasıl mümkün olabilir?” diye sorduğum yer. Ve bunu sorduğum an utanarak şunu fark ediyorum; ben bir erkeğin bir kadına tecavüz etmesinden ve onu öldürmesinden artık dehşete kapılmıyorum. Bunun nasıl mümkün olduğunu biliyorum; şaşırıyorum. Ben bunun nasıl mümkün olduğu bilgisine sadece rasyonel epistemolojilerden değil yaşamımdan aşınayım. Korku var, öfke var. Dehşet yok. Erkek şiddetinin bu kadar tanıdık olmasının dehşeti geliyor şimdi de. Dehşetsizliğime dehşet duyuyorum. Ve bu dehşetin peşine düşmeye cesaret ediyorum: “Belki de cesaret sadece budur, cesur olmama korkusunun daha ağır basması” (Lorde, 2021: 124).

Peki dehşet nedir? Judith Butler (2024), pandeminin yarattığı dehşetin peşine düştüğü projesinde “Ne menem bir dünya bu?” diye sorar; böyle bir virüsün ortaya çıkabildiği dünyayı ve dünyanın birdenbire yeni ve trajik biçimde sergilenişini anlamak için. Max Scheler’in metninden yola çıkarak trajik olanı insani olaylarla ortaya çıkan ama dünyanın bir özelliği olarak tanımlar; dünyanın kendini açığa çıkarma biçimidir. Bu analize göre trajik, bir değerın yitimi ve o değerin yıkımına vesile olan olayla ortaya çıkar. Trajik, dünyanın böyle bir olayın olabileceği bir yer olmasına, söz konusu değerin yıkımının mümkün olduğu dünyaya duyulan dehşetle gelir. Dehşet, bu olayların tahayyül edilemez olduğu bir dünya duygusunun kaybına eşlik eder (Butler, 2024: 27-35). O zaman benim dehşetsizliğime duyduğum dehşet, bir erkeğin bir kadına tecavüz etmesinin ve onu öldürmesinin tahayyül edilemediği bir dünya duygumu kaybettiğime işaret etmez mi? Dünyayı bir erkeğin bir kadını katletmediği bir dünya olarak tahayyül edemiyorsam, erkek şiddetinin tahayyül edilemediği bir dünyanın bilgisi artık kaybedebileceğim bir değer değilse; ben ne menem bir feministim? Ama sanılmasın ki sürekli bu bilgiyle ilişkili olduğum bir disiplinde uzmanlaştığım ve bu bilgiyi mümkün kılan maddi koşullara maruz kalmak zorunda bırakıldığım bir yaşama alıştığım için kaybettim bu değeri; bu sebep değil, bu sonuç. Dehşetim, erkek şiddeti olarak tanımlanabilecek türlü biçimde şedit eylemle ve bu eylemleri koşullandıran patriyarkanın

hizasına onun toplumsal normlar silsilesini takiben sığınan erkek öznelerin özgür eylemleriyle sistematik bir biçimde çalındı; bu sebep.

Bir de dehşetsizliğime dehşet duymadan önceki ilk dehşet anına geri dönelim. Neye dehşet duymuştum? Katil ve tecavüzcü erkeğin şiddet eylemlerini bir uyarı, bir tehdit olarak yüksek sesle ama (kelimenin her anlamıyla) yüz­süz bir biçimde ifade edebilmesine; utanmadan. Dünyanın bir erkeğin kendi eyleminin sorumluluğunu almamaktan utanabileceği bir yer olmamasına dehşet duydum; ezcümle erkek şiddetinin utanılacak bir eylem olmamasından. Ama sanıyorum bir yerlerde erkek öznelerin erkek şiddetiyle eylemlerinin sorumluluğunu alarak ilişkilenebilmesinin tahayyül edilebildiği bir dünya duygum hâlâ varmış demek. Gisèle Pelicot gibi “utancın yer değiştirebileceği” (Le Monde, 2024) bir dünya tahayyülüm varmış ve bunu dehşet eşliğinde trajik biçimde kaybetmişim. Kaybedemem. Dünyanın ve erkek özne kategorisinin değişmeyeceğini düşünen bir feminizm ne menem bir feminizmdir?

Feminizm bir felsefe, bir kuram, hatta bir bakış açısı değildir. Dünyayı tanınmayacak kadar değiştirecek politik bir harekettir. Şöyle sorar: Kadınların politik, toplumsal, cinsel, ekonomik, psikolojik ve fiziksel olarak ikincil konumuna son verilse nasıl olurdu? Şöyle cevap verir: Bilmiyoruz; deneyelim ve görelim (Srinivasan, 2024: 15).

Her bir kelimesine hak versem de feminist teorilerde ve epistemolojilerde bugün oldukça normal kabul edilen bir şey daha var bu satırlarda, bell hooks’un da işaret ettiği gibi: “Patriyarkaya meydan okumak ya da onu değiştirmekle ilgili konuşmak, erkeklerin ne yönde değişmesini istediğimize dair bildiklerimiz ve bilmediklerimiz hakkında konuşmaktan daha kolay” (2018: 12). Patriyarkayı yıkmak, kadınların ikincil konumuna son vermek aynı zamanda erkeklerin birincil konumuna son vermektir; bu ikisi patriyarkada ilişkisel ve hiyerarşik biçimde konumlandığı için. O zaman erkek öznenin ayrıcalıklı konumunun feminist epistemolojinin konusu olması gerekmez mi? Şedit bir karşılaşma olan erkek şiddeti sadece kadın deneyimiyle ilişkili değildir; erkek öznenin kendi konumunun hikâyesidir.

Rahatsız edici bir hikâyedir ama feminist felsefe ve bilmenin vaadi zaten rahatlık değildir. Erkek şiddetini patriyarka ve mağduru (sistem ve özne) arasında gerçekleşen bir karşılaşma üzerinden okumak, patriyarkanın öncelikli olarak erkek özneler aracılığıyla işlediğini göz ardı edip şiddeti ya fail-i meçhul bir sisteme ya da kişisel ilişkilere hapsedmek ve “suçlu yeterlidir” demektir bir yandan. Pippa’yı öldürmekten, tecavüzden ve hırsızlıktan müebbet hapis cezası aldığında suçlu kendisininin dışında ikinci bir DNA’nın bulunmasıyla ilgili şunları söylüyor: “Asıl suçlular dışarda gezerken ben burada mağdur ediliyorum. Ben bu suçlu işlemedim. Bir başkasının yaptığı suçu benim üzerime yıktılar. Ben burada çaresizim. Asıl suçluları bulsunlar.”⁵ Hukuki bir kategori olarak suçlu, zorunlu olarak “Ben yanlış yapabilecek biriyim” gerçeğini kabullenmeden, yanlış bir şey yaptığını kabul edebilir; ki bu durumda onu da reddediyor. Suçuyla ilişkilenemeyen ama suçlu bulunan bir “suçludur” hükmüyle yetinilebilir mi? Erkek öznenin sorumlu etik kapasitesini talep etmemiz gerekmez mi? “Utancın yer değiştirebileceği” sorumlu bir erkek özne imkânsız bir tahayyül mü?

...

Bu çalışma, bir geline tecavüz ettiğini, onu öldürdüğünü, onun kamerasını çaldığını bilerek bir başka geline uyarıda bulunmaktan utanmayan ve yakalandıktan sonra ilk fırsatta suçunu inkâr eden bir adamla ilgili değil. Bu çalışma, erkek şiddetinin epistemolojisine dair yazılmış feminist-felsefi bir soruşturma. Erkek şiddeti hikâyelerinin erkek öznelerle ilişkisizliğine duyduğum dehşetten ve bu cehalete duyduğum öfkeden yola çıkarak, suçlu değil sorumlu utancı devralabilecek cinsiyetli bir erkek özne ontolojisinin imkânı için bu *konumlu bilmemenin* feminist epistemolojisinin peşine düşüyorum. Belki dehşeti yeni geldi ama erkek özneler ve şiddet ilişkisini (Özküraplı, 2022), erkek özneyi çalışma konusu yaparken feminist epistemolojilerden hareket etmenin açabileceği imkânları, aksi takdirde oluşabilecek sessizliklerin erkek ayrıcalıklarını yeniden üretebileceğini (Özküraplı, 2021) bir süredir her anlamda kendime dert ediyorum. Yine benzer bir dertten hareketle bir-aradalık

⁵ <https://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/haberler/151/pippa-bacca-davasinda-karar>

tahayyüllerimize ve şiddetsiz bir etiğin imkânına otostopun cinsiyetli karşılaşmaları aracılığıyla (Özküralpli, 2023) bakarken, Pippa ve Silvia yoldaşım ve ilhamım olmuştur. Bu çalışmada yine benzer alıntılarla, fakat bu kez erkek şiddeti karşılaşmalarındaki erkek öznelerle odaklanarak çalışacağım. Öncelikle şedit karşılaşmaları; Pippa ve Silvia'nın otostop deneyimlerinden yola çıkarak erkek şiddeti ve erkek şiddeti korkusu bağlamında iki başlıkta ele alacağım. Bu karşılaşmalardaki, erkek şiddeti epistemolojisini erkek öznenin konumlu bilmemesi ekseninde inceleyeceğim. Sonrasında ise bilen öznelerin konumlarını ve ısrarlı bilmeme halini Zeus'un hem bir Tanrıça hem de bir bilme biçimi olan Metis'i yuttuğu mit ile okuyacağım. Erkek öznenin şiddeti ile kurduğu ayrıcalıklı bilmeme ilişkisiyle etik bir özne olarak ilişkilenebilme imkânını sorumluluk ve utanç kavramlarıyla tartışacağım. Ufkumda, ayrıcalıklı erkek öznenin bahsedebilen bir feminist felsefe imkânı ve felsefe tarihinin cinsiyetsiz ontolojilerin sözde tarafsız bilmesinden yola çıkarak kendini rasyonel ve nesnel ilan eden erkek epistemolojilerine yönelik feminist bir itiraz var.

Şedit Karşılaşmalar: Erkek Şiddeti

Türkiye'de *Barış Gelini* olarak tanıdığımız Pippa Bacca 2008'de *Brides on Tour* isimli bir sanat performansı için sanatçı Silvia Moro ile İtalya'dan yola çıktı. Amaçları, savaştan etkilenen ülkeler üzerinde otostop çekerek ilerlemektir; güzergahta Türkiye de vardı. İkisi de kendileri için özel tasarlanmış barışı temsil eden beyaz gelinlikler giyiyorlardı. Türkiye'ye gelmeden hemen önce Silvia ve Pippa yollarını ayırdı. Pippa'nın yola tek başına devam ederken ilk otostop çektiği yerdi Gebze. Önce Pippa'dan haber alınmadığı haber oldu Türkiye'de, üç gün sonrasında kimsenin şaşırmadığı o haber geldi ve bir adamın ona tecavüz ettiğini, sonra onu öldürdüğünü ve çalılıklara attığını öğrendik. Bu, Pippa'nın hikâyesinin tamamı değil. Onun ismini öğrenmemize sebep olan, erkek şiddetidir. "Sana ne olduğunu tahmin ettik, çünkü burada kadın olmanın ne demek olduğunu biliyorduk" diyor Bingöl Elmas (2010) ardından. Ne biliyorduk? Ve kim bu biz? Pippa yola çıkmadan önce onu dikkatli olması için uyarılar ne biliyordu? Bunu bilenler sadece kadınlar mı? Otostopla ilgili kısıtlı literatüre girdiğinizde öncelikle ne kadar şahane bir deneyim olduğunu okursunuz.

Feminist kulaklarınızı açtığınızda ise her türlü deneyim paylaşımında ve akademik literatürde kadınlar için yüksek sesle dillendirilmekten imtina edilmeyen şu uyarıyı duyarsınız: “Yalnız otostop çekmeyin.” Ve bunu sadece kadınlardan değil, erkeklerden de duyarsınız. Onlar da mı biliyor kadın olmanın ne demek olduğunu? Bu uyarı, aynı zamanda sessizce “fırsat vermeyin” diye fısıldar ve onu dile getirenler, belki kadın olmanın ne demek olduğunu değil ama kime fırsat verilmemesi gerektiğini ve fırsat verildiğinde kimin ne yapabilmeye muktedir olduğunu, yalnız bir kadının hangi cinsiyetli öznelerde bir fırsat bilgisi olarak değerlendirilebileceğini bilir. Bu Elmas’ın “kadın olma” deneyimiyle özdeşleştirdiği ve her türlü cinsiyetten bedenli yaşamın bildiği şey Pippa’nın öldürüleceği mi? Hayır. Kadın olmanın, erkek şiddetinin her türlü biçiminden zarar görmeye açık bir cinsiyetli ontoloji olduğu bilgisi bu; aynı zamanda sadece yaralanabilirliğin değil *yaralayabilirliğin* de cinsiyetli özneler arası ayrımcı biçimde dağıtıldığının bilgisidir.

Bu şedit karşılaşmanın sadece kadın deneyimi olmadığı, en az iki özneli asimetrik bir karşılaşma olduğu bilgisi aslında hayli açık ve seçik; fakat karşılaşmanın bir tarafı ve olmazsa olmazı olan erkek özne pek değil. Tıpkı otostopun riskinden bahsederken yapıldığı gibi (Chesters ve Smith, 2001; Purkis, 2021). Halbuki risk söylemi, Douglas’ın da altını çizdiği gibi tehlikenin kendisini dillendirmeyerek politik sonuçları gizlemeye hizmet eder (1994: 38-55). Burada gizlenen, her türlü araştırma tarafından kadınların hareketliliğinin türlü biçimlerde kısıtlandığıdır: “‘sermaye’ tarafından değil, erkekler tarafından” (Massey, 1994: 148). Feminist epistemoloji tartışmalarının kendi ayrımcılığa uğrayan konumlarının gerçeğini ortaya koyan bu araştırmalar, karşılaşmanın ayrıcalıklı konumunu da ifşa eder. Bu haliyle ve çok uzun zamandır, erkek şiddeti sadece kadın deneyimi aracılığıyla ulaşılabilecek bir bilgi değil aynı zamanda erkek aklın epistemolojik araçlarıyla da kolaylıkla rasyonel biçimde ispatlanan bir bilgidir. Fakat genellikle sadece mağduru üzerinden bilinmeye devam eder. Örneğin otostopla ilgili araştırmamda “Pippa’yı bilir misiniz?” diye sorduğumda katılımcıların büyük çoğunluğu tıpkı aşağıdaki örneklerdeki gibi faili dillerinde susturan edilgen yapılara başvurular:

Yani bir amaç uğruna yola çıkan bir kadına nasıl olur da böyle bir şey yapılır,
böyle bir zihniyet benim aklım almıyor... (Kemal)

Türkiye’de tecavüze uğrayan öldürülen kadın... (Ayşegül)

İzmit’te ölü bulunduğu... (Pınar)⁶

Duydunuz mu sessizliği? Bu ifadelerde, olay var (tecavüz), mekân var (Türkiye), mağdur var (Pippa). Kim yok? Erkek özne, şiddeti eyleyen; o olmasaydı bunların hiçbirinin olmayacağı fail yok. Söylem, kadının mağdur olabildiği ama faili olmayan, sanki kendi kendine gerçekleşen bir eylem olarak inşa edilir, herkes o gizli öznenin hangi cinsiyet kategorisinin ayrıcalığını kullandığını bilirken. Kasıtlı bir şekilde erkek öznenin şedit eylemleriyle sonlandırılan bir yaşamı, failin kim’liğini, olayın münferit değil yapısal olduğunu açık edecek kim’liğini dile getirmemek hikâyeyi mağduruna maalesef geri vermez. Aksine failin yanı sıra aynı zamanda bu cinsiyetli özne kategorisinin alması gereken sorumluluğun, belki de taşınması gereken utancın, etik öznesini de tahayyüllerden siler. Özne, patriyarkanın hizasında gizlenir. Sistematik bir şiddet biçimi olan erkek şiddetinin yapısal olduğu kadar özneler aracılığıyla mümkün kılındığını, bu cinsiyetli öznelerin patriyarkal normlarla hizalandığında şiddetin gerçekleştiğini duymazsak; o cinsiyetli öznenin hizadan çıkanları da olduğunu, bu işin doğal ve değişmez olmadığını da duyamayız. Dahası bu doğallık bozulmayıp erkek özne şiddet uygulayan faile sabitlendiğinde, erkek şiddetinin erkek mağdurları da sessizleşir (Özküralpli, 2012). Failin dilden ve toplumsal tahayyülden bu sistematik silinişi, erkek özne ile şiddet eylemi arasındaki mesafeyi ayrıcalıklı bir cehalete, konforlu bir epistemik sığınağa dönüştürür. Erkek öznenin erkek şiddetiyle ilişkisizlik biçiminde ortaya çıkan bu ilişkilene hali, nasıl bir bilmemedir? Erkek öznelerin erkek şiddetini hem mağdurla hem de kendi erkek olma halleriyle ilişkilenebildikleri zamanlara pek rastlamıyoruz. Rastladığımızda da

⁶ Bu etik izinleri tamamlanmış ve fakat henüz yayınlanmamış bir çalışmadan alıntıdır. İsimler katılımcıların kimlikleri belirtilmeyecek şekilde tarafımdan verilmiştir.

kendilerini feminist yoldaşlarına açarak, bilmeme ayrıcalıklarıyla yüzleşerek bilebildiklerini görüyoruz. Diğer birçok durumda ise erkek şiddeti erkekler arasında hiçbir yere dokunmayan politik bir doğruculuk ya da üzücü ama doğal bir tanıklık aracılığıyla biliniyor (Özküraplı, 2022). Peki, yetişkin bir insanın kendi eylemleriyle ilişkilenebilmesinin psikolojizme düşmeyen bir açıklaması var mıdır?

Bu noktada, Jeff Hearn'ün *The Violences of Men* [Erkeklerin Şiddeti] diyerek, erkekler kategorisinde özne ve şedit eylem ilişkisini başlığında verme cesareti gösterdiği çalışması verimli bir çerçeve sunar (1998). Bu çalışma, erkek şiddetinin en yüksek oranda gerçekleşme biçimi olan tanıdıkları kadınlara şiddet uygulamış erkekler üzerine. Şedit eylemleri çoğunlukla kurumlarca tespit edilmiş bu erkeklerin çoğunluğu -şiddeti genellikle fiziksel şiddet olarak anlamalarına rağmen- kendilerini “şiddetli bir tip” olarak tanımlamıyor; eylemlerini anlık bir tepki, kimi zamanda tek seferlik bir şey olarak ifade ediyorlar (1998: 71-72). İstisna addediyorlar kendilerini; istisna oldukları için değil, erkek şiddetinin kurumlara intikal etmesi istisnai bir durum olduğu için. Şunu biliyorlar: Tanıdığı kadınlara şiddet uygulayan bir sürü erkek var. Tam da bu bilgiyi haiz oldukları için, istisna addedebiliyorlar kendilerini. Ve şöyle çarpıcı bir ayırım çıkıyor ortaya şiddet anlatılarında: Geçmişte şiddet uygulayan “ben” ve şimdiki şiddetinden bağımsız “ben” (Hearn, 1998: 84). Kendi özne konumlarıyla ilişkileri, eylemi öznesiz bırakacak biçimde yarılıyor söz konusu şiddet olunca. Böylece şiddet tanınıyor, mağdur tanınıyor, şiddet ve onu eyleyen bir anda görünüp kayboluyor ve özne yarılıyor; bu yarığa suçluluk değil ama sorumluluk düşüyor. Erkek şiddeti böylece tam da erkek öznenin ayrıcalıklı cinsiyetli konumuyla bir cehalet epistemolojisini mümkün kılıyor. Bu bağlamda erkek öznenin erkek şiddetine dair *konumlu bilmemesi*, bir bilgi eksikliğinden değil, kendi etik sorumluluğunu aktif biçimde reddeden bir kopuş, bir ilgisizlik olarak inşa ediliyor.

Patriyarkanın normatif kurgusunda, erkek ve şiddet ilişkisi zorunlu bir ilişkidir. Erkek özne bu şiddeti zorunlu olarak öğrenir, ona maruz kalır ve erkek olmak için onu zorunlu olarak uygular (hooks, 2018). Bu kurguda erkek ve şiddet arasında sorumlu bir ilişki öngörülmez;

erkek özne, patriyarkaya sadece tabi kılınan pasif bir öznedir. Oysa özne olmak sadece toplumsal yapılara tabi olmak anlamına gelmez; aynı zamanda bu yapıların etkisinde kendisiyle etik bir ilişki kurabilmenin, toplumsal yapılardan özgürleşebilmenin ve onlara karşı direnişin imkânını da barındırır. Herhangi bir öznenin toplumsal konumundan özgürleşme çabası zorunlu olarak o konumdan mağdur olunmasını gerektirmez. Ayrıcalıklı konumdan özgürleşmek ancak o konumun, kendi etik pozisyonuna kör kalan ayrıcalıklı cehaletini tanımayı gerekir. Aksi takdirde, vardığımız yerde sürekli suçlu olmayan ama suçlu bulunanların, arkadaşının tacizci ve tecavüzcü olmasını daha çok dert edenlerin, fail erkeğin itibarının zedelenmesinin şiddetten daha yıkıcı olduğunu düşünenlerin beslediği epistemik bir tıkanıklıkla karşılaşırız ki sonuçlarından biri, dönüşümün imkânından umudu kesmiş bir feminist tahayyüldür. Bu tıkanıklığa karşı, erkek öznelerin kendine, ötekine ve normlara cevap verebilme yeteneği olan sorumluluğu (*response-ability*) geliştirebilecek (Butler, 2005) etik özneler olduğunu hatırlamak gerekir. Zira erkek şiddetini dünyanın normal olmaktan çıkarıp bir dehşet olarak yeniden tanımlamak, ancak bu sorumluluğu alabilecek öznelerin varlığıyla mümkündür.

Şedit Karşılaşmalar: Erkek Şiddeti Korkusu

Silvia Moro, Pippa'nın kamerasından çekilen *Brides on Tour*'un kamera görüntüleri dışında tek tanığı. Birlikte çıktıkları yolda bir süre sonra Pippa yola yalnız devam etme kararı alıyor. Bu karar Silvia'nın onlar için durmuş bir arabaya binmeyi reddetmesinden dolayı alınmış gibi gözükse de Silvia (performansla ilgili çekilen belgesellerin ikisinde de [Manetti, 2019; Curtz, 2012]) Pippa'nın kararını, sürekli bir arada olmalarının ve sürekli bir performansta olmanın zorluklarının ilişkilerini yıpratmasıyla açıklıyor.⁷ Hiçbir şekilde meşrulaştırılmasına gerek olmayan kararında Pippa'nın takip ettiği ilke yine profesyonel bir otostopçu olan Jacob Holdt'unkine benziyor: "Ön koltukta silahlar bile olsa senin için duran bir arabaya binmeyi asla reddetme" (1985: 126). Aynı otostop dünyasında hâkim olan anlatı ise daha ziyade

⁷ Onların bir durum için aynı kararlar almış iki farklı kadın olduğunu hatırlatmak isterim. Bu iki kadının aldığı farklı kararlar tecavüz ve ölüm olaylarından sadece önce gelmiştir, onların nedeni değildir.

Graham'ın kadın otostopçulara verdiği on tavsiyedeki altıncı maddeyi takip ediyor: “Eğer ilk içgüdün aksini söylüyorsa asla o arabaya binme.” Bu kadınlara özel tavsiyelerin ilki ise: “Yanına birini al ya da bir şapka iğnesi” (1966: para. IX). Bunlar, aynı zamanda kadınların gündelik yaşamından oldukça aşına oldukları bilgilere dayanan uyarılar. Profesyonel bir otostopçu olan Ana Bakran ise otostop deneyimlerinin yanında şu ipucunu paylaşıyor: “Müslüman ülkelerde otostop yapan yaşlı kadınların kullandığı bir numara, regl olmasalar bile her zaman ped takmaktır” (2015: 36. madde parag.2). Erkek şiddetinden kaçınmak için verilen bu tavsiyelerde bir iğneden, bir pedden umulan medetin erkek öznedenden umulmaması kimseyi şaşırtmıyor; dünyanın ne menem bir yer olduğunu erkekler de dahil herkes biliyor. Ve bu dile getirilmeyen ama herkesin bildiği erkek şiddeti potansiyeli sebebiyle, birçok kadın her gün sürekli “hangi erkeğe güvenilir hangi erkeğe güvenilmez” sorusuyla ve sorumluluğu kendilerine bırakılan seçimlerle yaşamak zorunda bırakılıyor (Stanko, 1993). Aşağıdaki anekdot da Silvia'nın seçim anlarından biri:

Gece çöktü. Bir araba geldi içinde birtakım adamlar var. Üç adam. Şişman, kirli... Kapıyı açtılar ve çantalarımızı ittiler... Bu benim arabaya binmek istemediğim tek an. Çok zor bir andı... Pippa için, arabaya binmek istememem bir ihanetti. Sinirlendi çünkü onun prensiplerine göre arabaya binmemiz gerekiyordu. Adamlar güvenilir görünmese bile... Hayır, eğer adam iyi yüzlü değilse onun arabasına binmem. İyi dediğim böyle sakin, dingin bir yüz (Curtz, 2012).⁸

Silvia birçoğumuz gibi cinsiyet atfıyla başlıyor ve “şişman, kirli” gibi sıfatlarla devam ediyor. Takip eden açıklamalar ise bunları aslında kendilerine özensiz davrandığını düşündüğü üç adamın onda bıraktığı tesirden kaynaklı söylediğini ortaya koyar nitelikte. Nitekim, bu “iyi yüzlü değil” ifadesini ilk çekilen belgesel *The Bride*'da kullanıyor, ikincisinde (*I'm in Love with Pippa Bacca*'da) bu ifadeyi kullanmadan adamların özensiz davranışlarını öne çıkarıyor (Manetti, 2019). Gece vakti, önlerinde duran, sayıca onlardan

⁸ Belgeselde Silvia İngilizce konuşuyor. Buradaki İngilizceden Türkçeye çeviri bana aittir.

üstün ve aynı zamanda özensiz davranışlar sergileyen üç adam tedirgin ediyor Silvia'yı; güvenemeyeceğini düşünüyor. “İyi yüzlü değil” ifadesi, fiziksel bir betimlemeden ziyade o yüzün kendisinde bıraktığı tesirle ilişkili. “Sakin, dingin” diye iyinin ona nasıl tesir ettiğini açıklıyor; bu üç adamla nasıl temasa geçtiğini ve bu temasın onun hayır'ında nasıl bedenlendiğini. Her otostop deneyimi gibi Silvia'nınki de bir karşılaşmadır ve bu korku bir içgüdüden ziyade, kişisel olduğu kadar geçmiş ve yapısal temasların tarihiyle koşullanır (Ahmed, 2015: 17). Literatürde kadınların “suç korkusu” (Ferraro, 1995), “tecavüz korkusu” (Warr, 1985) ya da doğrudan “kadınların korkusu” (Gordon ve Riger, 1991) olarak yine faili dışarıda bırakılarak isimlendirilen bu korku erkek şiddeti korkusudur. Ve içeriğini sadece istatistiklere geçebilmiş saldırılar değil çok çeşitli tedirginlikler oluşturur (Stanko, 1995). Erkek şiddeti korkusu, “hayali ötekilerin tehlikeye soktuğu bir öznenin bilinci” (Ahmed, 2000: 43) değil, objektif gerçeklere dayanır (Hanmer ve Saunders, 1984) ve dünya üzerinde hali hazırda yaralanabilirliği ile okunabilir kılınmış bedenlerin konumlu bilgilerinden gelir.

Kadın özne her canlı gibi yaralanabilir ama burada vurgulanan yaralanabilirlik toplumsaldır. Ann Cahill'in (2000: 52-53) kadın bedeninin *kurban-adayı (pre-victim)* konumuna işaret ettiği gibi, kadın bedenine dair kırılabilirlik biyolojik bir zayıflık ya da eksiklik değil; aksine, yaralayan bedenlerin bir etkisidir. Fakat bu etki yaralayanlarla birlikte okunmadığında kadının fitratı olarak anlaşılma tehlikesini barındırır. Erkek şiddetinin yaygınlığı ve yoğunluğu, bu korkunun doğallaştırılmasına hizmet eder. Bununla birlikte bu korku, kısıtlayıcı olduğu kadar (Cahill, 2000: 55), aynı zamanda oldukça toplumsal herkes tarafından bilinen bedenli bir bilmedir; bir *metist*dir. Bu korku, kadın öznenin, sürekli tetikte olduğu, sürekli ölçüp biçtiği hem şimdiyi hem geleceği kontrol altında tutmaya çalıştığı bedenli yaşamının bilgisidir. Ve sadece kadınlar değil her türlü bedenli yaşamın pasif bir kurban olmanın ötesine geçebilmek için işe koştuğu bir epistemolojidir. Bu epistemoloji aynı zamanda sürekli olarak kaçınılan bedenlerin dünyasını gözlemeyi gerektirdiğinden yaralayabilir bedenlere dair de bir bilmeyi içerir. Şüphesiz kimi durumlarda tehlike olarak okunan hareketler, tutumlar ya da yüzler masum olabilir. Fakat bu, ancak tedirgin eden o an geçtikten sonra, hiç sıkıntı çıkmadığı zaman yapılabilecek bir nitelendirmedir, öncesinde

değil. Sürekli tetikte olmak bir paranoya değildir. Tehlike münferit değil sistematik olduğunda, korku da makul karşılanabilecek bir ihtiyatlılık hali, hatta bir direniş biçimi olabilir. Bu dehşeti çalınmış korku bir patoloji değil, kimimizin normal yaşamı haline gelmiş bedenlerin politik inşasının bir tezahürüdür. Kaçınılan bedenlerin ise böyle bir derdi yoktur. Erkek özne, örneğin, kadınların yaşamını gözlemez ondan etkilenmediğini, kontrolü altında tuttuğunu düşündüğü için. Bu ötekinin yaşamını bilmeme ayrıcalığı erkek özneye patriyarka tarafından bahşedilmiş *sahte hak sahipliğidir (faux-entitlement)*. Erkek şiddeti, onları etkilemeyen ya da tüm çocuklukları kavgalarla geçmiş olsa dahi sorun etmedikleri doğal ve normal bir etkinlik olarak kalır; erkek özne-şiddet hizası bozulmaz. Erkek şiddeti, bu şekilde, kadına has bir bilme ve dert olarak kalır. Burada altını çizmek istediğim bu bilmenin de sistematik biçimde itibarsızlaştırıldığıdır.

Feminist hareket bugün tarihte belki hiç olmadığı kadar çok sesli. Ve fakat tüm kazanımlarına rağmen kadına yönelik erkek şiddeti azalmak bir yana artış eğilimi gösteriyor. Zira patriyarkal kurumlar erkek şiddetini “kadının saygınlığı” sorunu olarak nitelendirmeye devam ederken (Stanko, 2013), Alcoff’un vurguladığı epistemik itibarsızlaştırma devreye girer (2018:208). Dolayısıyla, artan ve daha yüksek çıkan bu ses, erkek öznenin *konumlu bilmemesi* hanesine yazılır. Erkek özne tarafından duyulmayan ve dolayısıyla epistemolojik olarak itibarsızlaştırılan erkek şiddeti korkusu gerçek sonuçlar üretir ve korkan bedenlerin yaşamını doğrudan düzenler. Nitekim, korku bir disiplin aracıdır; her türden hareketliliği kısıtlar, bedeni küçültür (Young, 1980). Korkulan şey zarar görmektir; korkunun nesnesi ise zarar verme potansiyeli olan, yaralayabilir bedenler olarak erkek öznedir. Fakat literatürde bu korku genellikle “karanlık geceler,” “karanlık yollar”, “ormanlar veya çalılar” (Madriz, 1997; Wesely ve Gaarder, 2004) gibi kadınların kendilerini savunmasız hissettiği mekânlar ve “korkunun coğrafyası” (Valentine, 1989) başlıkları altında tartışılır. Bir başka deyişle, tüm bu cinsiyetli mekânlar ve coğrafyalar sadece korkan özneye ilişki üzerinden okunarak erkek özneyi dışarıda bırakır. Oysa korku gibi bir tesir ne coğrafyadan ne çalılıklardan ne de gecenin karanlığından gelir. Bu tesir erkek öznenin o coğrafyalardaki ayrıcalıklı varlığıyla üretilir; zira “bizi öldüren riskler, bizi paniğe sokan ve korkutan risklerle aynı şeyler değildir”

(Furedi, 2017: 33). Nitekim dünya üzerinde bir kadına tecavüz eden çalılık sayısı sıfırdır. O halde çalının itibarını iade edip arkasında gizlenen failden neden bahsetmiyoruz? Bu sessizliği, karşılaşmaların bilgisini neden sadece mağdur üzerinden duyduğumuzu ve erkek öznenin *konumlu bilmemesini* Metis'in boğulmuş sesiyle açıklamaya çalışacağım. Zira Metis miti, kimi bilme biçimlerinin nasıl bizzat erkek özne tarafından yutulduğunu göstererek, erkek şiddetinin sistematik epistemik başarısızlığını yeniden düşünmeye imkân verir.

Bir Erkek Şiddeti Hikâyesi: Zeus Metis'i Yutar!

Hesiod'un (2006) *Theogonia*'sında Tanrıça Metis, "tanrılar ve ölümlü insanlar arasında en çok bilen" olarak tanıtılır. Bu bilgeliğiyle Zeus'a bir savaş kazandırır. Bunun üzerine, Zeus Metis ile evlenir; ilk eşidir. Ölümsüz tanrılardan bir başkasının krallığını ele geçireceği kehanetini duyan Zeus, krallığını Metis'ten doğacak bu son derece bilge çocuklara kaybetmek istemez. Athena'ya hamile kaldıktan sonra Metis'i yutar. Tanrıça Metis ise Zeus'a öğüt vermeye devam eder (Hesiod, 2006: 75). Antik Yunan'ın zihinsel dünyasının her yerine yayılmış ve kurnaz zekâ (*wily/cunning intelligence*) olarak tanımlanan bu bilme biçimi, yani *metis*, felsefe tarihinde bir epistemoloji olarak pek araştırılmamış ve doğrudan incelenmemiştir (Detienne ve Vernant, 1991: 311). De Certeau ise buna *taktik* kavramı ile yaklaşır. Ona göre, zayıf olanın güçlü olana karşı geliştirdiği gündelik alışkanlıklar, tutum ve uygulamalar (konuşma ve yemek yapma gibi) birer taktiktir. Bu işlevsel performanslar ise bir bilme biçimi olan *metis* ile gerçekleştirilir (2008: 55-56). Platon'un Phaidon diyalogunda (1975: 84a-b) geçen dokumacı Penelope'yi inceleyen Cavarero *metis* bedenli bir bilme olarak kullanır. Platon, dokuduğu kumaşı bir yandan söken Penelope'yi bedenli bağlarından kurtulamamış, bu yüzden de felsefeye uygun olmayan bir karakter addeder. Halbuki Penelope, tutsaklığını uzatma pahasına, ördüğünü sökerek kendisine talip olan erkeklere evlilik adı altında teslim edilmesini erteler (Cavarero, 2023: 35). Bu bedenli ve boş bir işmiş gibi görünen dokuyup sökme işiyle kendine "nüfuz edilemez bir zaman ve mekân örerken" (Cavarero, 2023: 41), *metis*ini "durumu anlayan ve denetim altında tutabilen kıvrak bir zekâ" olarak kullanır (Cavarero, 2023: 44) ve kendini eş rolünden kurtarır. Bu bedenli bilgi

patriyarkanın kadınlar için en temel emrini reddetmesini mümkün kılar. Bu bilme biçiminin kurnazlık olarak adlandırılması epistemik bir itibarsızlaştırma değil midir?

Halbuki *metis*in bir bilme biçimi olarak potansiyelleri, kurnazlıkla özetlenemeyeceği gibi sadece kadın özneye de özgü değildir. Örneğin İlyada’da, bilge ve yaşlı kral Nestor’un oğlu Antilochus’a savaş arabasını nasıl kazanacağına dair tavsiyelerde bulunurken aktardığı şey bizzat erkek öznenin *metis*’idir (Homer, 1990: 23.306-348). Buna göre, *metis*, geçmişten gelen zengin deneyimleri, şimdiki zamanı gelecek imkânlarıyla birlikte düşünerek harekete geçirebilen bir bilmedir. O sırada devam eden eyleme odaklanırken bir yandan da sürekli gözlemleyen, hep alarında olan, önceden tasarlayabilen bir insanı resmeder (Detienne ve Vernant, 1991: 14-15). Bu bilmeye sahip kişi, kendisine dayatılmış koşullarla birlikte sürüklenmek yerine, şimdiki zamanın ötesine bakarak, geleceğin belirli kesitlerini öngörebilme yeteneğiyle o koşullardan bir nebze de olsa özgürleşebilir. Geleceği, mümkün olduğunca geniş bir bakış açısından maddi koşullarla birlikte değerlendirerek öngörebilir. Kurnazlık, bu “tikel ve yerel,” olaya odaklanan, “hatalar yaparak gelişen” belki ortak iyiye yönelmeyen ama ortak bir kötüden kaçan bilme biçimini (Scott, 2020: 476-478) tanımlamaya yeter mi?

Metis’i, Detienne ve Vernant, “deneyimden gelen bir sezgi, bir bilgelik, öngörü, zekâ, aldatma, beceriklilik, uyanıklık, fırsatçılık gibi becerileri bir araya getiren karmaşık ama çok tutarlı bir zihinsel tutum ve davranış biçimi” olarak tanımlar (1991: 3). *Metis* pratik ve bedenli bir bilme biçimidir; öngörülebilir değildir, değişkendir. Sürekli bükülür, tekil olayla sistem arasındaki ilişkiyi unutmaz; muğlak olanla başa çıkabilme yetisi vardır. Akışkan ya da sürekli değişen durumların tekinsizliğiyle barışıktır; tıpkı karşılaşmaların bilgisi gibi. Fakat kendini olduğundan başka gösterdiği, yanlış yönlendirme ve aldatma gücü olduğu iddia edilir (Detienne ve Vernant, 1991: 20-23). Metis’in kurnazlık ve aldatmaca olarak itibarsızlaştırılmasının sebebi, değişmez ve evrensel olduğu iddia edilen ve erdemi de bu istikrarla bahsedilen erkek epistemolojiden farklı olması ve bu farkın, bir kadına ait olduğunda hiyerarşik biçimde okunmasıdır (Dolmage, 2009: 5). Yoksa yaşayanların en

bilgesi olan, savaş kazandıran ve zeki çocuklar doğuracak bir kadının bu özgün bilme biçimi, neden “haince, ihanet gibi ve sadakatsizlik” olarak tanımlansın ki? Neden Platon’dan beri epistemolojinin alanına yabancı kılınan, dışlanan kusurlu bir episteme (Detienne ve Vernant, 1991: 311) olsun? Hesiod’un “herhangi bir tanrıdan ya da ölümlü erkekten daha çok şey bilen” tanrıçası, bilgeliği yüzünden bir erkek tarafından yutulurken; Aeschylus’da aynı *metise* sahip Prometheus, neden “her şey hakkında dünyadaki herkesten daha çok bilen” (Detienne ve Vernant, 1991: 58-59), ateşi çalan kahraman olur?

Metis’in mitolojik anlatısı aynı zamanda, bir erkek şiddeti hikâyesidir. Bu anlatıyı, bir erkeğin kadın bedeninde vücut bulmuş bir bilme biçimini yutmasını, “anaerkilliğin bitişinin temsili” olarak (Deniz ve Elmacı, 2008: 183) değil; feminist epistemolojilerin erkek şiddetiyle hem gasp edilmesinin hem de itibarsızlaştırılmasının analogisi olarak okumayı teklif ediyorum. Metis ve bilgeliğinin sesi (karından öğüt vermeye devam eder) patriyarkanın normlarının nüfuz ettiği Zeus’un erkek bedeninde ve erkek öznenin şiddetiyle ele geçirilir (Price-Mckell, 2022). Metis mitinin erkek şiddeti epistemolojisine dair açığa çıkardığı kritik mekanizma erkek öznenin, bu bedenli bilgelikten yararlanmak için Metis’i kendi bedenine hapsedmesi ve kendi konumuna tabi kılınmış biçimde hizalamasıdır. Metis tabi kılındığı konumdan hakikati söylemeye devam eder (Akça Ataç, 2019: 10). Bütünüyle özgürleşmediği gibi mutlak bir sessizlik de söz konusu değildir. Herkesin bilebileceği hakikat artık konumludur ve kadınlara özgü, kadınların ürettiği ve kadınlar için bilgi olarak bilinir. Erkek özne ise bu bilgiyi kendi konumundan basit bir bilen özne olarak değil, Metis’in konumundan onu tahakküm altına almış bilen özne olarak bilir; erkek öznenin konumlu bilmemesi budur. Fail, kurbanının o itibarsızlaştırılmış boğuk sesinde kendi hakikati de olan erkek şiddeti bilgisini ve failliğini susturur; böylece bu epistemoloji üzerinden kendisiyle kurabileceği etik ilişki ve dolayısıyla etik özne de sessizleşir. Kendisiyle ilişkilendirmediği Metis’in boğulmuş sesini, bu *boğulmuş tanıklığı* (*testimonial smothering*) (Dotson, 2011) kendi için kullanmaya devam eder; onun etik çağrısını duymadan. Tıpkı oyunbozan feministin epistemelerini dile getirişinin şikâyet olarak duyulması gibi: “şikâyet olarak duyulmak duyulmamaktır” (Ahmed, 2021: 1) ve şüphesiz bir *epistemik adaletsizlik* (Fricker, 2007).

Peki Metis'i erkek şiddetiyle hapsedildiği o karından çıkarsak, Metis'in yanı sıra Zeus da kendinde bir özne olsa? Erkek şiddetini karşılaşmanın her iki tarafı için de konumlu yani *nesnel bir bilme* (Haraway, 1988) haline getirebilir miyiz? Şiddet sadece Metis'in maruz kaldığı bir eylem değil aynı zamanda kendinden sorumlu bir erkek öznenin eylemi olarak bilinebilir mi? Erkek şiddetini, tarihsel ve yapısal ilişkisini kaybetmemiş bir ben-sen karşılaşması olarak okumak, sen'i utancın tesir edebileceği dışarıdan bakılabilen bir özne olarak tanımak için bir başlangıç olabilir mi? Sen'i, bu kez erkek özne için lüzumlu kılmak (Cavarero, 2000: 90-91) utancın yer değiştireceği o konumu yaratır mı?

Pelicot'nun "utanç yer değiştirmeli" çağrısı, eylemin kötülüğünü tecavüz kurbanına yüklemekten ar etmeyen patriyarkal sisteme bir itirazdır. Zira "ne isem o olmaktan utanırım. Dolayısıyla utanç, kendimle kendim arasındaki mahrem ilişkinin gerçekleşmesidir" (Sartre 2007: 221). Utanç, sadece ötekinin yüzü karşısında ifşa edilmiş bir kötülükten ibaret değildir; o, Ben'in kendi kötülüğüne yakalanmasıdır ve bu anlamıyla öznenin etik kapasitesine işaret eder. Fakat Zeus yuttuğu öznenin kötülüğüne kendisiyle ilişkisinde yakalanmaz. Metis'in kendini utandıracak gözlerini üzerinde hissetmez; o bakışı sindirmiştir. Kendi gözlerini kaçırmaması gereken, bedenli ve cinsiyetli bir ontoloji olmadığında, bu konumunun dünyadaki ilişkisel kuruluşunu tanınması ve bilmesi gerekmez (Sedgwick, 2003; Kuryel, 2023: 5). Nitekim Pelicot'nun kimliğini saklamadan aralarında neredeyse her yaş ve her sınıftan erkeğin bulunduğu elli erkeği mahkûm ettirdiği davada, suçlu bulunan, "bu adamlar yanlış bir şey yaptığını düşünmezler" (Williams, 2025). Ortada eyleminin bir başkası üzerinde gerçekleştirdiği kötülüğü bilen ve tanıyan, görülmekten rahatsız olan bir özne yoktur. Dava sonunda "Yetmiş bin erkeğin kimyasallarla eşlerine tecavüz ederken çektikleri fotoğrafları paylaştıkları bir Telegram grubunun varlığı" (Beer ve Ströh, 2024) duyurulduğunda da tabloda değişen bir şey olmamıştır. Yetmiş bin erkek, gururla tecavüzlerinin fotoğraflarını paylaştılar; utanmadan. Ne yer yerinden oynadı ne de -üzgünüm ama- utanç yer değiştirdi. Zira erkek öznenin konumlu bilmemesi nezdinde tecavüz, bir ötekine uyguladığı şiddet yüzünden utanılacak bir eylem değildir; ancak eylemi ifşa olup kötülük kendine sıçradığında utanılacak bir eylemdir. Cehalet epistemolojisi Metis'in boğuk sesiyle kurulur;

böylece hem şiddetin bilgisi hem de etik sorumluluğu gasp edilir. Dolayısıyla, Metis'in o hizada çıkarılması, yani patriyarkanın bedenli ve maddi sınırlarından kurtarılmasının yanında Metis'in karşısına dikilip gözlerini diktiği erkek özneyi ve onun etik konumunu da talep edebilmek gerekir.

Sonuç

Erkek şiddetini anlamak, mağdurunun bilgisinin yanı sıra failin de bilgisini gerektirir. Bu bilgiler kişisel hikâyelerden olduğu kadar tarihsel olarak koşullandırılmış toplumsal ve cinsiyetli konumlardan gelir. Fakat bu kişisel, politik ve yapısal şiddet, sadece mağdurlar için sorun teşkil eder. Failler ve sessiz suç ortakları için ise eğer sessizliğe gömülüyorsa ya bir inkâr ya da bir mağduriyet hikâyesi olarak yeniden yazılır. Herhangi bir dönüşüm umudunun yitdiği feminist tahayyülün korku ve korunma refleksleriyle köreldiği bu zamanlarda, erkek şiddeti bilgisi, erkek özne için konumlu bir bilmemede ikamet eden, dehşetsiz bir normale dönüşür. Erkek özne, şiddet eylemini bilir, mağduru bilir ama kendini bu eylemin öznesi olarak bilmez. Bu *konumlu bilmeme*, çoğunlukla erkeğin kendi cinsiyetli konumuna körlüğünden beslenir; zira o uzun zamandır cinsiyetsiz addedilen evrensel bir öznedir. Patriyarkal dikotomi içerisinde kadın özneyi ikincilleştiren yapıyı dönüştürmek, erkek öznenin kendi ayrıcalıklı konumunu tanıması ve erkek şiddetine dair konumlu bilmemesini terk etmesiyle mümkün olabilir. Aksi takdirde bu cehalet epistemolojisi, erkek şiddetinin sadece kadın deneyimine hapseden bir epistemolojiyle yeniden üretilir. Halbuki analize erkek öznenin dahli, sanıldığı gibi erkeklere yeni bir ayrıcalıklı alan açmak değil, aksine bu öznenin yaralayabilirlik potansiyelini tanıyabilmeyi mümkün kılacaktır. Ve bu hamle, feminizm için hiç de tali olmayan, erkek öznenin değişimine dair bir tahayyülün kapısını aralayabilir.

Değişim için öncelikle erkek öznenin evrensel insan ve patriyarka ile hizalarını bozacak cinsiyetli bir ontolojinin tanınması gerekir. Utancın yer değiştirebilmesi ancak bu yüzleşmeyle mümkündür. Zira utanç, “dünya ile sorumluluk hissettirecek biçimde bağ kurmaya sevk eden bir duygudur” ve suçsuz da olsan, “bu dünyadayızdır” (Göral, 2023: 175-

176). Utanç bu toplumsal bağın başarısızlığının itirafıdır; reddi ise utanmazlıktır. Erkek özne ve utanç ilişkisi sorunun çözümü olmayacak elbette; çünkü utanç eylemi geri alamaz. Ama erkek şiddetinin bir sorun olarak tanınmasını sağlayabilir ve öznelere bir yüz verebilir. Eylemi, öznesiyle ve onu mümkün kılan yapıyla birlikte görünür kılar. Ahmed'in hatırlattığı gibi, utanmazlık ise hiçbir şey yapmaz; her şeyin olduğu gibi tekrar etmesine izin verir (Ahmed 2015: 151-152). Utanç bu tekrarı, bu dehşetsiz normalleşmeyi durdurabilecek etik bir imkândır. Nihayetinde, erkek öznenin neden ve nasıl bilmediğine dair sorunun cevabı patriyarkal bir stratejide saklıdır. Bu konumlu bilmeme hali, bir fitrat değil aksine “her erkek değil” ve “erkektir yapar” yaklaşımlarıyla beslenen konforlu bir sorumsuzluktur. Bir eksiklikten kaynaklanmaz; patriyarkal yapının korumasında gerçekleşen epistemik bir gasp ve itibarsızlaştırmadır. Bir cevap verebilme yeteneği üretmek yerine, kendini suça ve faile indirgeyerek ya da radikal bir ret ile kendi sesini ve şiddetin tanıklığını boğduğu gibi sorumluluğunu da bireyselleştirerek yok eder. Hiçbir şey yapmamaktan ve “patriyarkadan siz de zarar görüyorsunuz” diyen kolaycı yarenliktense, ben erkek öznenin etik zeminini varsayan ve onu bilmemenin konforundan sorumlu bir utanca davet eden feminist bir felsefeyi tercih ederim.

KAYNAKÇA

- Ahmed, S. (2000) *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*. Londra: Routledge.
- Ahmed, S. (2015) *Duyguların Kültürel Politikası*. Çev. S. Komut. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ahmed, S. (2021) *Complaint!* Londra: Duke University Press.
- Akça Ataç, C. (2019) Truth, Truth-telling and Gender in Politics: The “Hillary” Experience. *European Journal of American Studies*, 14(2): 1-25.
- Alcoff, L. M. (2018) *Rape and Resistance: Understanding the Complexities of Sexual Violation*. Cambridge: Polity Press.
- Anon. (2013) *Pippa Bacca Davasında Karar*. [online] Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. Erişim adresi: <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/haberler/151/pippa-bacca-davasinda-karar> (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2025).
- Bakran, A. (2015) *36 Tips for a Solo Female Hitchhiker*. [online] The Travel Club. Erişim adresi: <https://www.thetravelclub.org/travel-knowledge/tips-tricks/709-36-tips-for-a-solo-female-hitchhiker> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2025).
- Beer, I. & Ströh, I. (2024) *Das Vergewaltiger-Netzwerk auf Telegram*. [Video online] funk (ZDF). Erişim adresi: <https://www.zdf.de/video/reportagen/funk-collection-funk-11384-1186/funk-das-vergewaltiger-netzwerk-auf-telegram---strg-f-114> (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2025).
- Butler, J. (2005) *Giving An Account Of Oneself*. New York: Fordham University Press.
- Butler, J. (2024) *Ne Menem Bir Dünya Bu? İnsanlararası Bağların ve Pandeminin Fenomenolojisi*. Çev. B. Tümkeya. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Butler, J. (2010) *Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Kitap.
- Cahill, A. J. (2000) Foucault, Rape, and the Construction of the Feminine Body. *Hypatia* 15.1: 43-63.

Cavarero, A. (2000) *Relating Narratives: Storytelling and Selfhood*. Çev. P. A. Kottman. Londra: Routledge.

Cavarero, A. (2023) *Platon'a Rağmen: Antik Felsefenin Feminist Bir Yeniden Yazımı*. Çev. B. Tanrısever. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Chesters, G. & Smith, D. (2001) The Neglected Art of Hitch-hiking: Risk, Trust, and Sustainability. *Sociological Research Online*, 6(3): 63-71.

Curtz, J. (2012) *The Bride* [La Mariée/ La Sposa]. [Film]. Tourcoing: Le Fresnoy - Studio des Arts Contemporains.

De Certeau, M. (2008) *Gündelik Hayatın Keşfi – I Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*. Çev. L. Arslan Özcan. Ankara: Dost Kitabevi.

Deniz, B. & Elmacı, T. (2008) Athenayım Öyleyse Varım! *Cogito: Tragedya*, (54): 178-189.

Detienne, M. & Vernant, J. (1991) *Cunning Intelligence in Greek Culture and Society*. Çev. J. Lloyd. Chicago: University of Chicago Press.

Dolmage, J. (2009) Metis, Mêtis, Mestiza, Medusa: Rhetorical Bodies Across Rhetorical Traditions. *Rhetoric Review*, 28(1): 1-28.

Dotson, K. (2011) Tracking Epistemic Violence, Tracking Practices of Silencing. *Hypatia*, 26(2): 236-257.

Douglas, M. (1994) *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*. Londra: Routledge.

Elmas, B. (2010) *Pippa'ya Mektubum*. [Film]. İstanbul: Asmin Film ve Article Z.

Ferraro, K. F. (1995) *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. New York: Suny Press.

Fricke, M. (2007) *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford: Oxford University Press.

Furedi, F. (2017) *Korku Kültürü – Risk Almamanın Riskleri*. Çev. B. Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gordon, M. T. & Riger, S. (1991) *The Female Fear: The Social Cost of Rape*. Urbana: University of Illinois Press.

Göral, Ö. S. (2023) Su Altında Kalanlar, İnançlılar, Dövüşenler, Failer, Umursamayanlar ve Utancın Katmanları. *Cogito: Utanca Bakmak*, 110: 155-177.

Graham, J. (1966) *Rule of Thumb for the Open Road*. [online] Sports Illustrated. Erişim adresi: https://prino.neocities.org/www/janet_graham/janet_graham. (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2025).

Hanmer, J. & Saunders, S. (1984) *Well-founded Fear: A Community Study of Violence Against Women*. Londra: Hutchinson.

Haraway, D. (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3): 575-599.

Hearn, J. (1998) *The Violences of Men How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women*. Londra: Sage Publications.

Hesiod (2006) *Theogony: Works and Days, Testimonia*. Çev. ve Haz. G. W. Most. Cambridge: Harvard University Press.

Holdt, J. (1985) *American Pictures*. Kopenhag: American Pictures Foundation.

Homer (1990) *The Iliad*. Çev. R. Fagles. New York: Penguin Classics.

hooks, b. (2018) *Değişme İsteği Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*. Çev. Z. Kutluata. İstanbul: BGST Yayınları.

Kuryel, A. (2023) Sunuş: Utanca Bakmak. *Cogito: Utanca Bakmak*, 110: 5-24.

Langton, R. (2000) Feminism in Epistemology: Exclusion and Objectification. Fricker, M. & Hornsby, J. haz. *The Cambridge Companion to Feminism in Philosophy* içinde. Cambridge: Cambridge University Press: 127-45.

Le Monde. 2024. "On est toutes Gisèle!": en écho au procès des viols de Mazan, des rassemblements féministes dans toute la France. Eylül 14. Erişim adresi: https://www.lemonde.fr/societe/article/2024/09/14/on-est-toutes-gisele-en-echo-au-proces-des-viols-de-mazan-des-rassemblements-feministes-dans-toute-la-france_6317878_3224.html (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2026)

Lorde, A. (2021) *Zami – Adımın Yeni Bir Söylenişi*. Çev. M. İnan. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Madriz, E. I. (1997) Images of Criminals and Victims: A Study on Women's Fear and Social Control. *Gender & Society*, 11(3): 342-356.

Manetti, S. (2019) *I'm in Love with Pippa Bacca*. [Film]. Torino: Nacne Sas, Fiumi Film ve Filmoption International.

Massey, D. (1994) *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Mills, C. W. (1999) *The Racial Contract*. Ithaca ve Londra: Cornell University Press.

Özkürallı, İ. (2012) *Male as the Victim of Rape: An Ontology of Rape out of the Ethical Critique of Power*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Özkürallı, İ. (2021) Biraz da "Erkeklerden" Konuşalım mı? Hegemonik Erkeklik Kavramının Feminist bir Eleştirisi. *Moment Dergi*, 8(2): 368-387.

Özkürallı, İ. (2022) Bak Şu Konuşana! 52 Hafta 52 Erkek Tesadüf Değil Erkek Şiddeti Projesinin Söylem Analizi. *Fe Dergi*, 14(2): 56-69.

Özkürallı, İ. (2023) Bir Otostop Hikâyesi: Pippa Bacca ve Silvia Moro. *Kültür ve İletişim*, 26(2), 52: 233-259.

Özkürallı, İ. (2023) Türkçe Literatürde Trans Çalışmalarının İmkânı ve Trans Sorusu Üzerine. Stryker, S. & Whittle, S. haz. *Trans Çalışmaları: Cinsiyet ve Bilim*. Çev. İ. Özkürallı. Ankara: Dipnot Yayınları.

Plato (1975) *Phaedo*. Çev. D. Gallop, Oxford: Clarendon Press.

Price-McKell, C. (2022) A Legacy of Cunning Rhetorical Agility: Métis Polymorphism in the Protest Rhetoric of Sojourner Truth and Sarah Grimké. *Women's Studies in Communication*, 45(2): 254-272.

Purkis, J. (2021) *Driving with Strangers: What Hitchhiking Tells Us About Humanity*. Manchester: Manchester University Press.

Sartre, J.P. (2007) *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*. Londra: Routledge.

Scott, J. C. (2020) *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven: Yale University Press.

Sedgwick, E. K. (2003) *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press.

Solnit, R. (2022) *Tüm Soruların Anası*. Çev. E. Ersavcı. İstanbul: Siren Yayınları.

Srinivasan, A. (2024) *Seks Yapma Hakkı*. Çev. D. Göl. İstanbul: Mundi Kitap.

Stanko, E. (1993) *Ordinary Fear: Women, Violence and Personal Safety*. Bart, P. B. & Moran, E. G. haz. *Violence Against Women: The Bloody Footprints 1* içinde. Londra: Sage: 155-164.

Stanko, E. A. (1995) *Women, Crime, and Fear*. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539(1): 46-58.

Stanko, E. (2013) *Intimate Intrusions (Routledge Revivals): Women's Experience of Male Violence*. Oxfordshire: Routledge.

Sullivan, S. & Tuana, N. (2007) Introduction. Sullivan, S. & Tuana, N. haz. *Race and Epistemologies of Ignorance* içinde. Albany: Sunny Press: 1-11.

Valentine, G. (1989) *The Geography of Women's Fear*. *Area* 21(4): 385-390.

Warr, M. (1985) *Fear of Rape Among Urban Women*. *Social Problems*, 32(3): 238-250.

Wesely, J. K., & Gaarder, E. (2004) *The Gendered "Nature" of the Urban Outdoors: Women Negotiating Fear of Violence*. *Gender & Society*, 18(5): 645-663.

Williams, Z. (2025) *These Men Think They've Done Nothing Wrong: The Philosopher Who tried Understand Gisele Pelicot's Rapists*. [online] The Guardian. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2025/oct/13/these-men-think-theyve-done-nothing-wrong-philosopher-tried-understand-gisele-pelicot-rapists> (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2025).

Young, I. M. (1980) *Throwing Like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment Motility and Spatiality*. *Human Studies* 3 (1): 137-56.